

4.3. Ядерне стримування в політичній думці США у постбіполярний період (П. А. Сіновець)

У постбіполярний період ядерна зброя та подальша доля ядерного стримування перетворюються на об'єкт гострої полеміки, насамперед, у наукових колах США. Це питання є доволі важливим, зважаючи на те, що саме американці є розробниками теорії ядерного стримування, отже усі розробки американської науки у цій галузі с часом стають актуальними і для інших ядерних держав. Крім того, будь-які ініціативи Сполучених Штатів найчастіше задають тональність російсько-американському діалогу у сфері стратегічних озброєнь, провокуючи російську сторону на підтримання або навіть протистояння цим ініціативам.

Враховуючи зміну геополітичних та міжнародних умов з часів закінчення «холодної війни», наукова полеміка щодо подальшої долі ядерного стримування вбачається доволі неоднозначною. В цьому контексті варто відзначити три характерні для даного періоду ідейних напрями.

З одного боку, тісне військово-стратегічне співробітництво Москви і Вашингтона стає символом глобальної демократизації міжнародних відносин. На початку 1990-х здавалося, що ця співпраця принесе світу принципово нову схему взаємин ядерних наддержав, настільки нову, що багато науковців наголошують на тому, що ядерне стримування відтепер може бути відправлено до «смітнику історії» [1, с. 40].

З іншого боку, поступове охолодження в російсько-американських відносинах, поява нових загроз для США і необхідність адекватно реагувати на ці виклики, формує інший напрям – прихильників трансформації ядерного стримування адекватно сучасним викликам безпеці держави.

І, нарешті, проміжною між цими напрямками можна вважати позицію прихильників радикальних скорочень ядерної зброї, які однак наголошують на необхідності опори на збереження такої класичної для ядерного стримування категорії, як стратегічна

стабільність. Головним інструментом прихильників цього напряму стає контроль над озброєннями, як механізм регулювання відносин між акторами системи стримування.

Таким чином, американська політична думка щодо ядерного стримування і його долі в постбіполярний період може бути поділена на три групи.

До першої групи належать так звані «ядерні аболіціоністи», позиція яких зводиться до неприйнятності збереження ядерного стримування як майбутньої основи взаємовідносин США зі світом. Прихильники даного підходу оперують наступними аргументами.

По-перше, незначна ефективність ядерного стримування, в першу чергу завдяки низькій переконливості загрози ядерної відплати. Більше того, на думку «аболіціоністів», саме ядерна зброя є чинником, що не лише не стримує, але й провокує ядерну війну.

Зокрема, Р. Н. Лебоу відзначає, що згідно з аналізом архівних документів, наявні чіткі докази того, що жодного разу за роки конфронтації радянські лідери не розглядали війну як засіб порушення сформованого *status quo*, і лише великі міжнародні кризи на кшталт Карибської кілька разів загрожували зірвати їх наміри [2, с. 768].

З іншого боку, У. Вільсон стверджує, що ядерне стримування засноване на одній з статистично найменш достовірних загроз, а саме, на загрозі знищення цивільної інфраструктури противника, тобто міст. Єдиною війною в історії людства, коли противник був повністю знищений, стала друга Пунічна війна, з тих пір жодна війна не здійснила подібної загрози. Більше того, на думку дослідника, жоден агресор в історії ще не був стриманий загрозою знищення власних міст [3, с. 424]. При цьому, погоджуючись з тим, що ядерне стримування досить ефективно в мирний час, Вільсон не покладає на нього великих надій в умовах кризи. Маніпулювання ядерною зброєю зобов'язане мати стовідсоткову гарантію надійності, в іншому випадку, воно може призвести до катастрофічних наслідків.

Низка дослідників даної групи відзначають зниження переконливості ядерного стримування після закінчення «холодної

війни». Біполярна система міжнародних відносин припускала перманентну готовність наддержав та їхніх союзників до глобальної ядерної конфронтації, тоді як її розпад переніс зону конфліктності з глобального рівня на регіональний. Зростання опору американському впливу «держав-ізгоїв», їх активне прагнення до розвитку своїх ядерних і ракетних програм спонукає багатьох американських політологів все більше сумніватися в тому, що класичне ядерне стримування дійсно спрацює у відповідальний момент.

Теоретична основа цього положення міститься ще в давній науковій дискусії щодо раціональності стримування. Згідно з цим положенням теорія ігор, на яку багато в чому посиляється стримування, заснована на західноєвропейській філософській традиції і цілком може суперечити стереотипам мислення представників інших культур. Відповідно, стримування є відносним феноменом, тобто таким, що працює в умовах рівної раціональності обох його учасників.

Так, асоціюючи кризу між двома ядерними державами з гонщиками, які йдуть на лобове зіткнення (*the game of a chicken*), автори цього підходу бачать в особі одного з гонщиків засудженого до вищої міри покарання злочинця, який втік з в'язниці, коли інший є поважним сімейним громадянином. Під поважним сім'янином маються на увазі Сполучені Штати, тоді як роль злочинця дістається так званим «державам-ізгоям», що активно розвивають свої ракетні та ядерні програми [4, с. 15].

А оскільки основний сенс стримування – вплинути на вибір опонента, змушуючи його до певних кроків, переміщення «образу ворога» на досить непередбачуваних суперників змушує багатьох американських політологів сумніватися в ефективності даної стратегії.

Відповіддю на даний виклик для багатьох є поступова відмова від ядерних озброєнь з переміщенням акценту стримування з ядерних на високоточні звичайні озброєння. Цю ідею також підтримують Е. Гудпастер [5], Е. Кріпеневіч [6], Г. Кіссінджер [7], М. Мазарр, Д. Гудбі [8].

Збільшення опори на можливості стратегічного неядерного удару передбачає кілька великих переваг перед опорою виключно на ядерну зброю. Крім зміцнення режиму ДНЯЗ і стимулювання процесів роззброєння, перевага високоточних неядерних озброєнь полягає в традиційно більшій застосовності, що підвищуючи переконливість стратегії стримування противника, якісно відрізняє звичайні озброєння від ядерних.

По-друге, загроза ядерної відплати не відображає духу нового діалогу між державами після закінчення «холодної війни». Така теза була особливо популярною на початку 1990-х в період так званого «медового місяця» США і РФ, пізніше з погіршенням відносин вона стає значно менш вираженою. «Стимування – це не стратегія, але форма соціальних взаємин, побудованих на інституалізації недовіри і мисленні в рамках гіршого варіанту в умовах потенційної ворожості», стверджує Х. Мюллер, на думку якого система безпеки в постбіполярний період повинна будуватися на принципах кооперації, а не ворожнечі [9, с. 375].

«Ми зобов'язані перестати ставити знак рівності між ядерним стримуванням і міжнародною безпекою... Ядерна зброя не обов'язково має підтримувати подальше існування ядерного стримування», заявляє Регіна Ковен Карп, а Ніна Танненвальд поспішає охрестити ядерне стримування «артефактом епохи холодної війни» [10, с. 15-17].

По-третє, зростання загроз ядерній безпеці після закінчення «холодної війни».

У питаннях ядерної зброї експерти схильні виділяти дві групи ризиків: «А» і «В». Ризики типу «А» – це типові для класичного ядерного стримування загрози, такі як випереджальні дії внаслідок страху раптової ядерної атаки. Ризики типу «В» пов'язані з ядерною безпекою, несанкціонованим запуском ракети, людським фактором [11, с. 236]. У постбіполярний період внаслідок зниження рівню конфліктності системи міжнародних відносин, а також прогресу роззброєння і деякого занепаду інтересу США до ядерних можливостей відбувається поступове зміщення від ризиків типу «А»

до ризиків типу «В». Зокрема, певної популярності набуває напрямок історичної думки, спрямований на дезавування міфу про надійність ядерного стримування, що пов'язане, насамперед, із когнітивними (місперцепція, суб'єктивізм прийняття рішень) або техногенними факторами.

Доволі яскраво цю думку підтримують такі дослідники як П. Льюїс і Б. Пілопідас, які стверджують, що ризик в даному випадку, як результат взаємодії факторів імовірності та наслідків, все ще залишається колосальним, саме завдяки наслідкам можливої катастрофи. Так, ядерне стримування, навіть будучи ефективним на 99%, все одно залишає 1% для можливої катастрофи, і з цим відсотком такі вчені не готові миритися [12, с. 15].

З іншого боку, в американській політичній думці є багато науковців, які вважають ядерне стримування перевіреним і ефективним інструментом оборонної стратегії США. Ці дослідники, представлені в даному розділі як «ядерні реформісти» чи консерватори, також визнають той факт, що постбіполярний період став кризовим для стратегії стримування. Однак ця думка, на відміну від прихильників першого напряму, спонукає їх не до закликів відмовитися від ядерної зброї, а до заяв про необхідність трансформувати ряд елементів стримування з метою їх адаптації до нових геополітичних умов. Основні ідеї даної групи дослідників зводяться до наступних:

1. На відміну від «аболіціоністів», «реформісти» прямо зазначають принципову роль ядерної зброї у стримуванні третьої світової війни. Зокрема К. Пейн посилається на ряд архівних документів у підтвердженні своєї ідеї про те, що навіть у період Карибської кризи і арабо-ізраїльської Війни судного дня 1973 року «реалії ядерного стримування мали стримуючий ефект на Кеннеді і Хрущова, а також на Брежнєва в 1973 році» [13, с. 43]. Коли лідери наддержав вірять, що вони знаходяться на межі війни, страх війни змушує їх відступити, зазначає Пейн, що, втім, багато в чому перегукується з твердженням Лебоу про характер функціонування ядерного стримування в роки «холодної війни». Лоренс Фрідман

також дотримується радикально відмінної від поглядів «аболіціоністів» позиції щодо ролі міжнародних криз в зазначений період, вважаючи їх корисним елементом спільного «навчання» держав нормам співіснування у світі ядерної зброї [14, с. 789].

2. Прихильники даного підходу відстоюють необхідність адаптації ядерного стримування до нових викликів безпеці США.

Тут на допомогу класичному підходу неореалістів приходять ідеї конструктивізму. Конструктивісти намагаються раціоналізувати моделі поведінки держав шляхом розуміння особливостей їх стратегічних культур.

К. Грей, зокрема, говорить про універсальність стримування, доступного не тільки Радянському Союзу в роки «холодної війни», а й новим державам – антагоністам США, з тієї причини, що стримування засноване на здоровому глузді. Суть в тому, що і «сімейній людині» тобто США і «втікачу з в'язниці», з яким асоціюють держав-ізгоїв, здоровий глузд вказує необхідність самозахисту, різниця лише в тому, яким чином кожен з них її забезпечує [15, с. 255]. Звідси бере початок ідея про необхідність замінити підхід, що сприймає всіх учасників системи міжнародних відносин як «єдино раціональних» на більш диверсифікований, заснований на оцінці різних моделей поведінки.

Внаслідок подій 11 вересня широку популярність набуває концепція стратегічної культури, яка наполягає на диверсифікованому підході до опонентів США виходячи з особливостей їх стратегічних культур.

У даному випадку під стратегічною культурою мається на увазі сукупність ідей, вірувань та моделей поведінки, які поділяються нацією та є результатом спільного історичного досвіду а також певних національних кліше, і отже формують відповідне державне бачення щодо цілей та засобів національної безпеки [16, с. 9]. Так зване «адаптоване стримування» формується на перетині двох академічних традицій – стримування і стратегічної культури. Одна з перших офіційних згадок про адаптоване стримування є у доктрині Стратегічного командування США, яка стверджує, що «політика

стримування має пристосовуватись до характеру держави, враховуючи фундаментальні відмінності у рівнях сприйняття і процесах прийняття рішень специфічних супротивників у специфічних обставинах» [17, с. 469]. Даний підхід, на думку дослідників, пропонує досить адекватне орієнтування на кожного окремого супротивника, що передбачає розробку засобів його стримування, а також підбір відповідної стратегії комунікації, яка дозволить донести до супротивника умови стримування.

Зокрема, цей напрямок також підтримують такі автори як Д. Хаглунд [18], Е. Банн [19], А. Джордж [20], Д. Лантіс [17].

3. З іншого боку, домінує класичний підхід в дусі політичного реалізму, в рамках якого основна проблема бачиться не в особливостях культурного розвитку опонентів США, але в елементарному послабленні переконливості ядерного стримування. Як результат, основним завданням є боротьба за відновлення переконливості стримування шляхом трансформації самого характеру стримування.

Зокрема, популярним методом реформування стримування на сучасному етапі є відхід від традиційного «стримування шляхом покарання» на користь «стримування шляхом позбавлення можливостей». Це має відвернути увагу потенційних опонентів США від ідеї незастосовності ядерних озброєнь в регіональних операціях, переконавши їх у технічній неможливості власної ефективної атаки. Висувається ряд переваг «стримування шляхом позбавлення можливостей» перед класичним: по-перше зменшується шкода у разі краху стримування (як наслідок будівництва активних і пасивних систем оборони); по-друге, «стримування через покарання», що припускає ряд каральних заходів проти стримуваного, в принципі, може виявитися неефективним, бо в ядерному конфлікті США – «держава-ізгой» остання ставить на карту все. Крім систем ПРО, на думку ряду експертів, мініатюризація ядерних боєзарядів є адекватним кроком з переходу американського стримування на рейки «позбавлення можливостей», оскільки їх можна буде ефективно використовувати для знищення розташованих під землею арсеналів

хімічної і біологічної зброї противника, а також його збройних сил, тим самим знижуючи стимули противника до агресії. З іншого боку, ядерні боєзаряди малої потужності, підвищують застосовність стратегії «стримування через покарання», в тому випадку, якщо вона все ж залишиться домінуючою для Сполучених Штатів. Прихильниками даного підходу є К. Лібер, Д. Пресс [21], С. Фрулінг [22], К. Пейн [23].

4. Одним з найбільших викликів для дослідників цієї групи стає намагання відповісти на загрозу ядерного тероризму, яка, згідно з позиціями багатьох, не підлягає стримуванню в принципі. Проблема в тому, що терористичні організації, на відміну від держав, не володіють ані територією, ані населенням, які в ситуації стримування є основними заручниками потенційної ядерної відплати. Тобто, неможливість нанести такій групі неприйнятну шкоду робить її невразливою, що перетворює терористичні організації в загрозу безпеці номер один.

Втім, певні намагання відповісти на таку загрозу в рамках стримування, все ж таки існують. Насамперед стосовно держав, що підтримують тероризм. Головний рецепт стримування тероризму, на думку П. К. Девіса і Б. Дженкінса, полягає в тому, що США зобов'язані «переконливо заявити, що будь-яке державне чи недержавне утворення, яке дозволить терористам придбати ЗМУ в рамках своїх кордонів, стане об'єктом повноцінного гніву США» [24]. Тобто, основною пропозицією стає залучення держави до відповідальності за підтримку терористичних організацій, що можливо зробити завдяки радіологічній криміналістичній експертизі, або інформації, отриманої завдяки розвідданим. Стратегію залучення держави до відповідальності за свої дії активно підтримують також такі дослідники як Д. Кастілло [25], А. Корр [26], М. Леві [27], Д. Кнопф [28].

Утім, дана теза сповнена вразливих місць. По-перше, значення має ступінь близькості підозрюваного режиму з терористичним угрупованням. Одна справа — це загальновідомі дані, інше — випадкова інформація, помилка, навмисна інформаційна кампанія, як

це було з Саддамом Хусейном, обвинуваченим у зв'язках з Осамою Бен Ладеном. Тоді ціла держава ризикує стати жертвою американської ядерної відплати – ідея досить сумнівна, як з точки зору моралі, так і в плані переконливості подібної загрози. Тобто, така загроза практично непереконалива, якщо брати до уваги класичну ядерну зброю з її колосальною деструктивною потужністю.

Взагалі, необхідно відзначити, що тероризм став тим випробуванням на міцність, яке стримування не пройшло. Висловлюючись фігурально, з більш-менш надійного лікарського засобу від агресії, яким воно вважалося у двадцятому столітті, в питаннях тероризму стримування перетворилося, швидше, в симптоматичну терапію, яка все ж краще, ніж відсутність будь-якого лікування. Фактично, основними рецептами стримування стало зміцнення засобів оборони, утримання держав-спонсорів тероризму від допомоги терористичним групам, а також розробка стратегії переконання терористів у безперспективності досягнення їх цілей.

І, нарешті, третя група, поява якої, багато в чому, пов'язана зі спробою поєднати «аболіціоністський» напрямок нового часу з можливістю подивитися в очі реальності, де Росія і США як і раніше існують в стані ядерного стримування, заснованого на стратегічній стабільності.

На думку експертів цього напрямку, скорочення ядерних потенціалів в рамках подальшого розвитку системи контролю над озброєннями дозволять з одного боку зменшити вірогідність виникнення ризиків групи «В» внаслідок зниження загальної кількості ядерних боєголовок. З іншого – на відміну від пропозицій «ядерних реформістів», представники цієї групи передбачають загострення ризиків групи «А», зберігаючи стримування в площині стратегічної стабільності. Зокрема, Лоренс Фрідман розглядає ядерне стримування в рамках ідеї конструктивізму як норму регулювання поведінки – відсутності взаємної агресії [14].

У цьому сенсі найбільш оптимальним інструментом регулювання відносин в рамках ядерного стримування є процес контролю над озброєннями.

Ключовим питанням для дослідників даної групи є оцінка можливостей збереження стратегічної стабільності щодо зменшення загрози глобальної ядерної війни. З одного боку, це радикальні скорочення ядерних озброєнь у їхніх найбільших володарів США і Росії, а потім вже інших ядерних держав. Дану тезу, на відміну від «аболіціоністів» «класики» розглядають не як абсолютну істину, але як пропозицію, кожен крок у рамках якої повинен бути ретельно прорахований і виміряний для того, щоб не похитнути встановлені контури стратегічної стабільності.

Центральним елементом, на який спираються «класики», є збереження ядерного стримування у його мінімальній формі. Дана теза була розроблена ще за часів «холодної війни», тобто «класичне» тлумачення стримування опирається на фундаментальні для теорії стримування роботи. Так держава, що володіє мінімальним ядерним потенціалом, здатна завдати шкоди, проте не здатна до ведення війни. Її потенціал має виключно каральний характер; все, на що він здатен – це зруйнувати кілька міст. Невеликий ядерний потенціал, який неможливо знищити у першому ударі, цілком достатній для стримування агресії супротивника [29, с. 199].

Ядерні скорочення, однак, для багатьох експертів, є предметом дискусії. Деякі експерти посиляються на таких фундаторів теорії, як Т. Шеллінг або Г. Кан. Останній зазначав, що високі рівні ядерних потенціалів забезпечують більш стабільне стримування, ніж низькі, оскільки великі арсенали «володіють значними взаємно компенсаторними можливостями» що дозволяє передбачити потенційні і непередбачені форс-мажорні обставини [30, с. 233].

Ще більшої актуальності цей чинник набуває в сучасній ситуації розвитку стратегічних систем ПРО і нарощування високоточних озброєнь, що потенційно зменшує ефективність ядерних арсеналів супротивника і, відповідно, породжує невпевненість. Основним наслідком є зазначений Шеллінгом «страх раптової ядерної атаки», що впливає на стабільність стримування [31, с. 126].

Крім того, необхідно враховувати, що радикальні скорочення ядерних арсеналів, у разі збереження дисбалансу за іншими видами

озброєнь, зокрема, конвенційними, зберігають ризик їх нарощування. Зокрема, на думку Джеймса Ектона скорочення ядерного потенціалу США, навіть синхронно з Росією, залишає актуальною можливість ядерного переозброєння останньої внаслідок зростання загального військового дисбалансу між країнами. Перевага Сполучених Штатів за кількістю та якістю конвенційних озброєнь не залишає Росії надій на рівновагу сил, а тому вона намагатиметься компенсувати цей дисбаланс за допомогою ядерної зброї [32, с. 18]. Таким чином, зростання вразливості Росії перед США призведе до зростання ризиків групи «А».

На думку Стівена Цимбали, навіть не враховуючи конвенційні переваги США, за умов радикальних скорочень стратегічна стабільність може порушитись за рахунок зростання уразливості російських СЯС. Згідно з результатами проведеного вченим моделювання, навіть при рівних розмірах скорочених ядерних потенціалів, виживаність російських СЯС буде значно нижчою, ніж американських, що зумовлено структурою ядерних сил РФ [33]. Відповідно, ядерні скорочення здатні призвести до зростання ризиків групи «А» внаслідок прагнення Росії компенсувати дисбаланс (за рахунок нарощування ядерних озброєнь або зниження ядерного порога). Тобто, одним з головних завдань науковців даного напрямку стає розробка оптимальних умов, за яких суттєві скорочення ядерних потенціалів супроводжуватимуться збереженням стратегічної стабільності.

Ще одним кроком, який здатний зміцнити стратегічну стабільність стає ініціатива щодо розробки заходів утруднення ядерної атаки. Зокрема йдеться про зниження боєготовності ракет, що стоять на бойовому вартуванні. Певною мірою ця процедура повинна підвищити рівень кризової стабільності, відповідно зміцнивши стратегічну стабільність. Однак, оскільки кроки щодо зниження статусу боєготовності неможливо перевірити, вони можуть створити зворотний ефект на стратегічну стабільність, оскільки залишають кожній зі сторін стимул для таємного порушення режиму низької боєготовності. У цьому випадку залишається або нарощувати

системи ПРО, що прямо порушуватиме головний принцип стратегічної стабільності, або ж спершу розробити систему верифікації боєготовності усіх учасників системи. Однак, зазначений крок може стати негативним щодо порушення стратегічної стабільності. Знову ж, тут враховуються фактори ризику групи «В», підвищена увага до яких завдає загрозу стратегічної стабільності, відповідно, загострюючи ризики групи «А». Серед послідовників даного напрямку слід зазначити Дж. Ектона [34], Ф. Геффні [35], Х. Фіверсона [36], С. Пайфера [37] та ін.

Таким чином, після закінчення «холодної війни» ядерне стримування зазнає період кризи і трансформації, пов'язаний зі знищенням базових умов, в яких теорія стримування формувалася в роки «холодної війни». У науці це відображується появою декількох напрямів.

З одного боку, про себе заявляє широка група дослідників, які наполягають на скасуванні ядерного стримування як основи відносин США з іншими ядерними державами. На їхню думку, стримування, що виникло в роки «холодної війни» і засноване на логіці взаємної конфронтації, ніяк не підходить для постбіполярної системи міжнародних відносин, для якої характерне зближення і співробітництво колишніх супротивників. Крім того, досвід протистояння РФ і США в минулому, фактично, перетворює поняття «стратегічної стабільності» на артефакт «холодної війни» разом із її основою – ядерним стримуванням, загроза якого є непереконливою сьогодні, коли основним викликом для США стають дрібні регіональні війни.

На відміну від своїх опонентів, які наполягають на необхідності поступової відмови від ядерної зброї, і, відповідно, його політичної основи, прихильники другої групи експертів («реформісти») говорять лише про звуження ролі ядерного стримування на сучасному етапі. Крім того, вони наполягають на необхідності трансформації політики стримування згідно новим викликам американській безпеці. Дана трансформація, на їхню думку, відродить переконливість загрози ядерного стримування, оскільки буде адаптуватися (tailoring) до

психології конкретного супротивника, вибираючи, відповідно, оптимальні види стратегії, озброєнь і комунікації. На думку експертів цієї групи оптимальною стратегією для сучасності стає «стримування шляхом позбавлення можливостей ефективної атаки», що ґрунтується не на ідеї покарання супротивника у відповідь на його агресію, а на формуванні аргументів щодо її запобігання. Крім того, що така стратегія є більш гуманною, вона позбавлена ризиків, пов'язаних з невірною інтерпретацією сигналів, притаманних «стримуванню через покарання». Озброєння, які найбільше відповідають такому стримуванню – це системи протиракетної оборони, а також мініатюрні ядерні боеголовки, позбавлені колосальної деструктивної сили класичних ядерних озброєнь, а, отже, і їх саможимувального ефекту. Використання даної комбінації наступальних та оборонних озброєнь у перспективі переконуватиме потенційного супротивника у можливості дозованого застосування американської ядерної зброї проти нього з метою знищення арсеналів ЗМУ. При цьому збережеться розуміння того, що наявність систем ПРО значно знизить ефективність атаки агресора, позбавивши його, таким чином, стимулів до атаки. Дана стратегія стримування повинна бути доповнена оптимальною стратегією комунікації, розрахованої на донесення до потенційного супротивника її основ. Найбільшим викликом, відповідь на який спробували дати «реформісти», стало потенційне явище ядерного тероризму, яке завдяки своїм базовим характеристикам навряд чи може вважатися адекватним об'єктом впливу з боку політики стримування. Тим не менш, викликає повагу спроба адаптувати політику стримування за викликами ядерного тероризму, що з одного боку передбачає підвищення відповідальності держав – потенційних спонсорів тероризму за свої дії, з іншого, передбачає вплив на потенційні можливості терористів до атаки.

Проміжним У даному випадку можна вважати підхід третьої групи, прихильників контролю над озброєннями, або ядерних класиків, що підтримують ліберальні традиції про дотримання таких канонів класичного ядерного стримування, як стратегічна стабільність. Мова йде про максимальне скорочення ядерних

арсеналів держав, залишаючи за ними лише функцію стримування, але не ведення війни. За своїм характером даний підхід найбільш наближений до позицій перших теоретиків ЯС, які вважали «мінімальне» стримування стримуванням в чистому вигляді, бо воно здатне забезпечити надійний рівень стратегічної стабільності, і разом з тим, знизити загрози групи «В», пов'язані з порушенням режиму ядерної безпеки. Однак, практична імплементація цього підходу видається проблематичною внаслідок невирішеності таких питань як забезпечення «розширеного» стримування при мінімальних рівнях ядерних потенціалів, співвідношення конвенційних та оборонних озброєнь, а також складності з підтримкою стратегічної стабільності в рамках зниженої ядерної боєготовності. Фактично, представники даної групи намагаються взаємодіяти разом з представниками двох інших підходів, що формує деяку циклічність формування ядерної стратегії США у постбіполярний період.

Список використаних джерел

1. Jervis R. The Dustbin of History: Mutual Assured Destruction // Foreign Policy. - November/December, 2002. - P. 40-42.
2. Lebow R.N. Deterrence then and Now // The Journal of Strategic Studies. - October 2005. – Vol. 28, N 5. - P. 765-773.
3. Wilson W. The Myth of Nuclear Deterrence // Nonproliferation Review. – 2008. - Vol. 15, No. 3. - P. 421-439
4. Smith D.D. Deterring America. Rogue States and the Proliferation of Weapons of Mass Destruction. – NY.: Cambridge University Press, 2006. - 163 p.
5. Goodpastor Committee. The declining utility of nuclear weapons // The Washington Quarterly. - 1997.- Vol. 20, N 3. - P. 91-95.
6. Krepinevich A.F., Kosiak S.M. Smarter Bombs, Fewer Nukes // Bulletin of the Atomic Scientists. - 1998. - Vol.54, N 6. - P. 26-33
7. Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика? К дипломатии для XXI века. – М.: Ладомир, 2002. – 350 с.
8. Mazarr M., Goodby J. Redefining the Role of Deterrence // Deterrence Its Past and Future. Papers Presented at Hoover Institution, November 2010 / Ed. by George P. Shultz, Sidney D. Drell, James E. Goodby. - Hoover Institution Press, Harvard University, 2011. – P. 47-98.

9. Muller H. Enforcing Zero: Forget deterrence! // Deterrence Its Past and Future / Ed. by George P. Shultz, Sidney D. Drell, James E. Goodby. - Hoover Institution Press, Harvard University, 2011. – P. 373-382.
10. Nuclear Deterrence: Problems and Perspectives in the 1990th / Ed. by S.Sur. – N.Y.: United Nations Institute for Disarmament Research, 1993. – 24 p.
11. Ford Ch.A. Playing for Time on the Edge of Apocalypse: Maximizing Decision Time for Nuclear Leaders / Deterrence Its Past and Future / Ed. by George P. Shultz, Sidney D. Drell, James E. Goodby. - Hoover Institution Press, Harvard University, 2011. – P. 217-278.
12. Lewis P., Williams H., Pelopidas B., Aghlani S. Too close for Comfort: Cases of Near Nuclear Use and Options for Policy. Chatham House Report. - The Royal Institute of International Affairs, 2014.- 38 p.
13. Payne K.B. The Case Against Nuclear Abolition and For Nuclear Deterrence // Comparative strategy. - 1998. - Vol.17, N 3. - P. 23-52.
14. Freedman L. Deterrence: A Reply // The Journal of Strategic Studies. - 2005.- Vol. 28, N 5. – P. 789-801.
15. Gray C.S. Deterrence in the 21st century // Comparative strategy. - 2000. - Vol. 19. - P. 255-261.
16. Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction. Introduction / Ed. by J. Johnson, K. Kartchner, J. Larsen. – Palgrave MacMillan, NY., 2009. - 285 p.
17. Lantis J S. Strategic Culture and Tailored Deterrence: Bridging the Gap between Theory and Practice // Contemporary Security Policy. - 2009. - Vol. 30, N 3. - P. 467–485.
18. Haglund D. What Good is Strategic Culture? // Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction. - P. 15-32.
19. Bunn E.M. Can Deterrence be Tailored? // Strategic Forum. - 2007. – N 225. – 7 p.
20. George A. The Need for Influence Theory and Actor-Specific Behavioral Models of Adversaries // Comparative Strategy. - 2003. – N 22. - P 463–487.
21. Lieber Keir A., Press Daryl G. The Nukes we Need // Foreign Affairs. - 2009. - Vol. 83, N 6. - P. 39 – 51.
22. Fruhling S. “Bunker-Busters” and Intra-War Deterrence: The Case for Caution and Two Solutions // Comparative Strategy. - 2005. – N 24 .- P. 327-341.
23. Payne K.B. Post-Cold War Requirements for US Nuclear Deterrence Policy // Comparative strategy. - 1998, Vol.17. - P. 227-277
24. Davis P.K., Jenkins B.M. Deterrence and Influence in Counterterrorism,” Santa Monica: RAND NDRI // http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/2005/MR1619.pdf
25. Castillo J.J. Nuclear Terrorism: Why deterrence Still Matters // Current History. - 2003. - Vol. 102, N 668. - P. 426-502.

26. Corr A. Deterrence of Nuclear terror. A Negligence Doctrine // *Nonproliferation Review*. - 2005, Vol. 12, N 1. – P. 129-150.
27. Levi M.A. Deterring Nuclear Terrorism // *Issues in Science and Technology*. - 2004. - Vol. 20, N 3. - P. 70-74.
28. Knopf J.W. The Fourth Wave in Deterrence Research // *Contemporary Security Policy*. – 2010. - Vol. 31, N 1. - P. 1–33.
29. Brodie B. *Strategy in the missile Age*. – Princeton: Princeton University Press, 1971. – 199 p.
30. Kahn H. *On Thermonuclear War*. – Princeton University Press, 1960. – 653 p.
31. Shelling T. C. A World Without Nuclear Weapons? // *Dædalus*. - 2009. – Fall. – P.124-129.
32. Acton J. Low Numbers. A Practical Path to Deep Nuclear Reductions. – Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2011. - P. 18-19.
33. Cimbala S.J. Deterrence Stability with Smaller Forces: Prospects and Problems // *Journal of Peace Research*. - 1995. - Vol. 32, N 1. - P. 65-78; Cimbala S. J. *A New Nuclear Century. Strategic Stability and Arms Control*. – Westport: Praeger Publishers, 2002. – 189 p.
34. Acton J.M. *Deterrence during Disarmament: Deep Nuclear Reductions and International Security*. – NY.: Routledge, 2011.- 128 p.
35. Gaffney F.Jr. Abandoning Deterrence Will be Nuclear Nightmare Come True // *Insight in the News*. - 1997. - Vol. 13. – P. 30.
36. Fiverson H. A. *The Nuclear Turning Point. A Blueprint for Deep Cuts and De-alerting of Nuclear Weapons*. – Brookings Institution, 1999. – 402 p.
37. Pifer S. *NATO, Nuclear Weapons and Arms Control* // *Brookings Arms Control Series*. – 2011. - Paper 7. - 42 p.; Pifer S. *The Next Round: The United States and the Nuclear Reductions After New START* // *Brookings Arms Control Series*. - 2010. - Paper 4. – 49 p.